

## ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОЇ НАУКИ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ

Пахомова А.О.

Білоцерківський національний аграрний університет

Досліджено сучасний стан наукової аграрної політики республіки Білорусь. Проаналізовано сучасний стан законодавства в сфері регулювання аграрної наукової діяльності. Визначено основні шляхи активізації інноваційної діяльності в АПК, його технічного переоснащення з переходом на адаптивні ресурсозберігаючі технології. Виявлено характерні загальні тенденції правового регулювання інноваційних відносин у галузі сільського господарства. Обґрунтовано необхідність визначення правового статусу суб'єктів науково-технічного підприємництва.

**Ключові слова:** аграрна наука, наукова діяльність, аграрна політика, аграрний сектор, інноваційна політика.

**Постановка проблеми.** Питання адміністративно-правового забезпечення аграрної науки завжди залишалося значущим для України, проте зараз під час проведення реформування науки і освіти будь-який позитивний досвід країн з подібною економікою стає, як ніколи, важливим. В умовах формування національної правової системи Республіки Білорусь на перший план висуваються завдання науково-теоретичного забезпечення формування громадянського суспільства і функціонування правової держави. Ефективне правове врегулювання суспільних відносин, які постійно ускладнюються і змінюються, встановлення правопорядку, відповідного ступеня розвитку правової держави і формування громадянського суспільства може успішно здійснюватися тільки за допомогою розробки і впровадження в юридичну практику науково обґрунтованих правових механізмів [1]. При цьому не можна випускати з виду те, що сучасний розвиток правової науки в Республіці Білорусь відбувається на тлі стрімкого впровадження новітніх інформаційних та інноваційних технологій практично в усі сфери життєдіяльності суспільства. При цьому аграрний сектор не є виключенням. Попит на наукові знання в сфері АПК завжди залишався високим. Аграрна наука є однією з найбільш ліквідних, наукові розробки в галузі сільського господарства не «лежать на полиці», а відразу впроваджуються у виробництво. Саме тому правове регулювання наукової діяльності має бути одним із пріоритетних напрямів реформування аграрної сфери.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сьогодні належне функціонування складових економічного механізму агропромислового комплексу в умовах запровадження ринкових відносин і подальший соціальний розвиток села є фактично неможливими без адекватного наукового забезпечення. Окремі аспекти означеної проблематики досліджувались у працях як вітчизняних так і зарубіжних фахівців у галузях аграрного та адміністративного права. Серед цих публікацій можна виділити роботи: І.П. Кузмич [2], яка досліджує питання правового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора економіки Республіки Білорусь. В своїх роботах автор зазначає, що сучасна аграрна політика має бути націлена на створення необхідних умов, що забезпечують ефективне функціонування агропромислового комплексу і сталий соціально-еко-

номічний розвиток сільських територій. Важлива роль в досягненні поставленої мети відводиться інноваційній складовій аграрної сфери держави.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Аграрна наукова діяльність спрямована на отримання, поширення і використання нових знань, та для управління нею необхідні власні зусилля самої наукової громадськості. Але без організуючої ролі держави в особі її органів управління обійтися неможливо.

**Мета статті.** Головною метою цієї роботи є визначення проблем сучасного стану аграрної науки Республіки Білорусь, а також виокремлення позитивного досвіду для подальшого формування пропозицій щодо вдосконалення національного регулювання наукової діяльності в аграрній сфері.

**Виклад основного матеріалу.** Підвищення рівня якості життя сільського населення виступає одним із пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь і безпосередньо залежить від ефективності функціонування аграрного сектора економіки. У свою чергу сфера сучасного агропромислового виробництва, як з точки зору забезпечення продовольчої безпеки, так і виробництва сільськогосподарської продукції, конкурентоспроможною на міжнародних ринках, відчуває очевидну потребу у впровадженні інновацій і переході в цілому на інноваційний розвиток всієї системи АПК. Досягнення зазначеної мети неможливо без відповідного правового забезпечення, що на сучасному етапі потребує суттєвого оновлення аграрного законодавства в першу чергу за напрямками привабливим для сфери інноваційної діяльності.

Характеризуючи аграрну політику Республіки Білорусь, необхідно відзначити наступні ключові моменти. Вона має яскраво виражене пріоритетне значення для держави і суспільства в цілому, про що свідчить активний розвиток аграрного законодавства, наявність програмних документів, націлених на державну підтримку аграрної економіки і забезпечення стану продовольчої безпеки протягом практично всього періоду незалежного існування країни. Однак у світлі нових світових тенденцій розвитку сільського господарства, посилення вимог до якості продуктів харчування і технологій їх виробництва, в умовах проведення узгодженої агропромислової політики в рамках Євразійського економічного союзу [3] для забезпечення сталого розвитку

сільського господарства і підтримки його конкурентоспроможності національна аграрна політика повинна своєчасно і адекватно реагувати на постійно мінливий стан продовольчих ринків і систематично виникають загрози різнообразного характеру в сфері агропромислового виробництва (економічні, екологічні, природно-кліматичні, ветеринарні, фітосанітарні і т. п.) [2].

В ході реалізації Державної програми відродження та розвитку села на 2005-2010 рр. Білорусь змогла забезпечити свою продовольчу безпеку, стійку динаміку зростання виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції та продовольства, зміцнення матеріально-технічної бази села, нарощування експортного потенціалу, відтворити соціальну інфраструктуру села і підняти якість життя населення [4]. Однак, незважаючи на позитивні тенденції фінансовий стан сільськогосподарських організацій залишається складним і нестійким. Високий рівень затрат аграрного виробництва, невисока продуктивність праці і перекося в ціноутворенні не дозволяють сільгосппідприємствам накопичити власні фінансові ресурси для переходу на самоокупність і самофінансування. Потрібні великомасштабні інвестиції в модернізацію і оновлення матеріально-технічної бази агропідприємств, подальше соціальне облаштування села, що дозволяють забезпечити безперервність відтворювального процесу і перехід на інноваційний шлях розвитку.

Серед комплексу заходів щодо вирішення завдань Державної програми сталого розвитку села на 2011-2015 роки була передбачена «активізація інноваційної діяльності в АПК, його технічне переоснащення з переходом на адаптивні ресурсозберігаючі технології в рослинництві, тваринництві та переробці сільськогосподарської продукції, приведення витрат на виробництво сільськогосподарської сировини та продовольства до нормативного рівня...» [5]. Президентом Білорусі було однозначно заявлено, що шлях у нас один – прискорений перехід до економіки інноваційної, наукомісткої, ресурсозберігаючої, конкурентоспроможної на світових ринках.

Багаторічний світовий досвід щодо формування інноваційної економіки і роботи держави в інноваційній сфері показав, що результативність реалізації проектних інноваційних заходів різко знижується через відсутність системності у взаємодії всіх факторів виробництва в рамках господарства, регіону, порушення їх оптимальних співвідношень. Потрібно комплексне рішення численних питань правового, економічного, технологічного та організаційного характеру на основі інвестицій в пріоритетні сфери, галузі розвитку АПК і види виробництва, що забезпечують прискорені темпи зростання з високими показниками якості і конкурентності продукції. При цьому на перше всієї системи, як каже світовий досвід, повинен бути поставлено людину – творчі особистості і колективи з їх прагненнями та інтересами. Досвід великих і ефективно працюючих агропідприємств Білорусі показує, що їх успіхи засновані на широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу, інвестиційного оновлення основних виробничих фондів і переходу на інноваційний шлях розвитку [6].

Складно собі уявити високий рівень розвитку сільського господарства при відсутності добре розвинутого аграрного інноваційного законодавства. Про це також свідчить досвід правового регулювання аграрних відносин зарубіжних країн, основу аграрного права яких складають або аграрні кодекси (Франція, Мексика, Аргентина), або великі спеціалізовані сільськогосподарські закони (Німеччина, Англія, Італія та ін.) [7, с. 14]. У свою чергу розвиток аграрного законодавства визначається аграрною політикою держави, виступаючи правовою формою її вираження і закріплення. В даний час в більшості розвинених країн аграрна політика є основним каналом реалізації політики сільського розвитку та екологічної політики, що найбільшою мірою відповідає принципам сталого розвитку.

Порівнюючи аграрну політику таких членів Євразійського економічного союзу, як Республіка Білорусь і Республіка Казахстан, можна виявити також характерні загальні тенденції регулювання відносин у галузі сільського господарства: наявність спеціальних програм, націлених на нарощування обсягів виробництва, підтримку сільгоспвиробників з боку держави з цією метою. Ще одна спільна риса – слабо виражена екологічна складова, або її декларативність: відсутність комплексного підходу з точки зору реалізації принципів сталого розвитку, проголошення в більшій мірі намірів при відсутності чітких правил і механізмів їх реалізації, незабезпеченість рівного доступу державної підтримки для сільгоспвиробників, їх незацікавленість в екологізації сільгоспвиробництва (через відсутність фінансування і стимулювання даного напрямку в рамках аграрної політики).

В цілому досвід правового регулювання аграрних відносин в зарубіжних країнах свідчить, що сучасне сільське господарство – це, в першу чергу, відображення аграрної політики держави. Запорука прогресу в сільському господарстві – це науково обґрунтована аграрна політика. При цьому формування науково обґрунтованої аграрної політики передбачає повноправну участь в цьому процесі і аграрної правової науки. У теперішній же час в Республіці Білорусь аграрна правова наука переживає не найкращі часи. При відсутності безперервного процесу підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі аграрного права неможливо забезпечити якісне наукове супроводження досліджень по аграрно-правовій тематиці, тим більше їх активізацію. Як результат, практично не здійснюється на концептуальному рівні і правовий супровід розвитку ключових напрямків аграрного законодавства, а державні програми в галузі сільського господарства не мають розділів з правового забезпечення, що робить багато положень програм декларативно-абстрактними і явно не сприяє досягненню намічених цілей.

У будь-якому випадку аграрна політика держави вже не може залишатися нейтральною, наприклад, до проблем охорони навколишнього середовища в світлі численних напрямків, заявлених в різних програмних документах і нормативних правових актах, а отже, оголошений перехід на принципи «зеленої» економіки [8], в рамках якого сільському господарству при-

діляється в усьому світі особлива роль, повинен знайти також своє підтвердження і в актах аграрного законодавства. Ще одна проблема, яка заслуговує на особливу увагу, проблема розвитку малих форм господарювання в сільській місцевості. У сільському господарстві Білорусі, на відміну від країн Заходу, частка малого агробізнесу (фермерського укладу) мізерно мала: не вище двох відсотків у валовому виробництві продукції! І це при постійному скороченні кількості особистих підсобних господарств. Фахівці відзначають, що ставку треба робити на підтримку фермерів-початківців, становлення родових помість і органічне землеробство [9]. Налагодження ринків збуту товарів для малих форм господарювання вимагає вироблення моделі їх взаємодії з представниками великих компаній. Правове забезпечення в даному напрямку не можна визнати задовільним. У Республіці Білорусь відсутнє законодавство про сільськогосподарську кооперацію, в той час як міжнародний досвід свідчить про переваги даної організаційно-правової форми об'єднання фермерів для захисту і задоволення своїх інтересів. У той же час процес створення інтеграційно-кооперативних структур в сфері агропромислового виробництва виключно у вигляді холдингових компаній виключає участь в даних організаціях різних суб'єктів, за винятком унітарних підприємств та господарських товариств [10]. Ухвалення Закону «Про сільськогосподарську кооперацію», а також можливість об'єднання всіх виробників сільськогосподарської продукції в спеціалізованих союзах (асоціаціях) при належному правовому забезпеченні створить рівні умови для об'єднання всіх виробників, незалежно від їх розміру і організаційно-правової форми, підвищивши тим самим їх конкурентоспроможність і захист як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках [11].

В умовах інноваційного розвитку економіки фахівець сільського господарства стає активним суб'єктом науково-технічного підприємства. Випускник аграрного вузу повинен во-

лодіти вихідними знаннями з організації ринку інтелектуальних продуктів, бути готовим стати активним провідником державної інноваційної політики, принцип безперервності освіти. Необхідна випереджальна система стажування, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців сільського господарства в області інноваційного підприємництва. Звідси випливає необхідність прийняття вузами активної позиції в створенні наукомістких розробок і передачі їх товарного виробництва.

**Висновки і пропозиції.** Виходячи з конкретних природно-економічних особливостей регіону, що склалася в ньому структури виробництва, рівня наукового і кадрового забезпечення необхідно визначити пріоритетні напрями інноваційних технологій розвитку, розробити і затвердити регіональні інноваційні програми і технології для впровадження в інноваційні процеси. Освоєння інноваційних технологій на регіональному рівні дозволить максимально використовувати ті чи інші переваги регіонів для створення сприятливих економічних передумов їх сталого розвитку. Для успішного переходу аграрного сектора регіонів до нової політики інноваційного розвитку потрібне створення зовнішніх економічних передумов, спрямованих на підтримку застосування інновацій за допомогою заходів по відновленню платоспроможності і фінансового оздоровлення сільськогосподарських товаровиробників, технічного оснащення і зміцнення навчального і наукового сектора економіки.

Слід зазначити, що інноваційний процес в сільському господарстві відстає від інших галузей економіки і АПК. Тому необхідно найближчим часом закріпити позитивні тенденції у виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції, залучаючи до інноваційного процесу сільгоспвиробництва інші галузі економіки та сфери АПК, а також всіх учасників фінансового ринку. У зв'язку з імовірним вступом Білорусі до СОТ це повинно бути стратегічною і пріоритетною задачею економіки в цілому.

## Список літератури:

1. Кацубо С.П. О некоторых аспектах развития аграрно-правовой науки в Республике Беларусь // [Материалы международной научно-практической конференции «Инновации и подготовка научных кадров высшей квалификации в Республике Беларусь и за рубежом»] / Под ред. И.В. Войтова. – Минск: ГУ «БелИСА», 2008. – 316 с.
2. Кузьмич И.П. Правовое обеспечение инновационного развития экономики Республики Беларусь: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (21-22 окт. 2010 г., г. Минск). – Минск, 2010. – С. 496-498.
3. Договор о Евразийском экономическом союзе: подписан в г. Астане, 29.05.2014 г. // Консультант-Плюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2017.
4. Государственная программа возрождения и развития села на 2005-2010 годы. – Минск: «Беларусь», 2005. – 96 с.
5. Государственная программа инновационного развития Республики Беларусь на 2011-2015 годы [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2005. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>.
6. Микулич А.В. Освоение инновационных процессов в АПК Беларуси: проблемы, решения / А.В. Микулич, В.Э. Петрович // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(6). – С. 272-281.
7. Клюкин Б.Д. Основные черты аграрного права зарубежных стран / Б.Д. Клюкин // Аграр. и земел. право. – 2009. – № 12. – С. 8-32.
8. Национальный план действий по развитию «зеленой» экономики в Республике Беларусь до 2020 года: Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 21 дек. 2016 г., № 1061 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2017.
9. Шпак А. Разные доли / А. Шпак // Сел. газ. – 2017. – 12 янв. – С. 6.
10. О некоторых вопросах создания и деятельности холдингов в Республике Беларусь: Указ Президента Респ. Беларусь, 28 дек. 2009 г., № 660 (ред. от 20.06.2014 г.) // Консультант Плюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2017.

11. Аграрная политика Республики Беларусь и современные проблемы аграрно-правовой науки / И.П. Кузьмич // Менталитет славян и интеграционные процессы: история, современность, перспективы: материалы X Междунар. науч. конф., Гомель, 25-26 мая 2017 г. / М-во образования Респ. Беларусь [и др.]; под общ. ред. В.В. Кириенко. – Гомель: ГГТУ им. П.О. Сухого, 2017. – С. 304-307.

**Пахомова А.А.**

Белоцерковский национальный аграрный университет

## **ОСОБЕННОСТИ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ АГРАРНОЙ НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ**

### **Аннотация**

Исследовано современное состояние научной аграрной политики республики Беларусь. Проанализировано современное состояние законодательства в сфере регулирования аграрной научной деятельности. Определены основные пути активизации инновационной деятельности в АПК, его технического перевооружения с переходом на адаптивные ресурсосберегающие технологии. Выявлены характерные общие тенденции правового регулирования инновационных отношений в области сельского хозяйства. Обоснована необходимость определения правового статуса субъектов научно-технического предпринимательства.

**Ключевые слова:** аграрная наука, научная деятельность, аграрная политика, аграрный сектор, инновационная политика.

**Pakhomova A.A.**

Bila Tserkva National Agrarian University

## **FEATURES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF AGRICULTURAL SCIENCE OF THE REPUBLIC OF BELARUS**

### **Summary**

The present state of scientific agricultural policy of the Republic of Belarus is researched. The current state of legislation in the sphere of regulation of agrarian scientific activity is analyzed. The main ways of activation of innovation activity in the agroindustrial complex, its technical re-equipment with the transition to adaptive resource-saving technologies are determined. The characteristic general tendencies of legal regulation of innovative relations in the field of agriculture are revealed. The necessity of determining the legal status of subjects of scientific and technical entrepreneurship is substantiated.

**Keywords:** agrarian science, scientific activity, agrarian policy, agrarian sector, innovation policy.